

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjihad» Constantinople

Téléph : St. 865

xxviième ANNÉE

15 Novembre 1931

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 333

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Âlâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

15 Teşrini sani 1931

DİL ANKETİNDEN KIRINTILAR

Son Postanın bir iki ay önce açtığı dil sormalığı (mes'elesi), uzun sürecek sanılırdı. Ansızın zıngadak durdu. Neden acaba ? Münnevverlerimiz arasında fikirleri alınmağa değer bilgili kişilerimiz sayıca bu kadar da mı az ? Böyle düşünmek 'ilmî benliğimize doğrusu çok ağır geliyor. Azbuz olmakla beraber gene hisse çıkarıp mutala'a yürütmeğe çalışalım .

Birinci sorgu şu idi : alfabe, imla ka'ide-lerinde ve gramerde, ta'dilata tarafdardır mısınız ? Ve ne gibi ?

Baş vurulan yazı sericilerimizden (edible -rimizden) çekingenleri bile alfabenin bir iki kusureği olduğunu i'tiraf etmekten geri durmadılar . Bununla beraber tabu [1] farzederek dilini daha sıkı tutmuş olanlar da var. Üç yıllık sinayışa (tecrübeye) ve alışıklığa rağmen duyacaklarını kendilerine saklayan bu gibilerin o hakkı salt Türk dili bilgiçlerine verilmiş gedik tanımları, aşırı bir yoğalma (mahviyet) meftunluğundan ileri geliyor, deyelim . Fakat o dil ve gramer mütehassısları arasında en ufak bir değişiklik yapılmasına bile tarafdardır olmayan iki kişi bulunuyor ki, göçen encümen a'zalarından olmaları muhtemeldir ..

Alfabenin biricik hikmeti mademki güzel Türkçemizin üneltisini (tasavvutunu) Latin

enmuzeeleri ile hakkıyla yazabilmekdir ; bocalamasına göz yummamak, kanaatime göre, daha münasib olur .

Türk sözünün yayılmış bulunduğu dünya'nın her yerinde, az çok mühim bir rol oynayan ve girdiğimiz beynelmileli gillikde ('âilede) dahi yer ve ses sahibi olan « hı » harfi alfabemizde eksik kalmıştır. İstanbul şivesinde he ile ha ve hı'nın ba'zen ayırd edilmemesi, bunun Türk dilindeki varlığını inkâra ilmî bir salahiyet veremez.

Konulacak karşılığı Latin alfabesinde mevcud olup açıkda bırakılmış olan x harfidir ki Rumca, İslavca, İspanyolca ve bütün Türkçelerde bu yumuşu (vazifeyi) görmededir.

Dilden maksad birbirimizi en kolay yolda ve pürüzsüzce anlamak olduğundan , Osmanlı Türkçesinde Arapca ve Acemce kelimeleri bugünden yarına topdan yeyekden atamayacağız. Bunları ve başkaca yabancı dillerden geçen sızıntıları hattâ yarın dahi atabileceğimiz şüphelidir; çünkü ictimâî bir hadise olan dilde sözlerin ölüm ve dirim 'âm.li, her hangi bir ferdin veya zümrenin şoven mantığı değil, ancak mahşeri viedanda yoğrulan millî zevkdir . Farzı mühal olarak bu günden yarına her yabancı sözün — meselâ bilgiç bir hey'et tarafından - öz Türkçe karşılığı bulunsa bile, onu hemen herkese kabul ettirmek, etdirivermek, elden gelmez. Halbuki medenî ihtiyaca yetecek bir dil ile konuşup anlaşmak zaruretindeyiz . O halde kabile (uzun a ile ebe) ve kabile

[1] Tabu : Pek muhterem veya korkunç bilindiğinden, ağıza alınması tekin sayılmayan şeyler . Tekinsiz . Vahşiler dilinde kullanılan bu ta'bir Avrupa dillerine geçmiştir .

(ulus), katil (öldüren) hatil (katl, öldürmek) ve emsali sözleri iltibas pususundan kurtarmak için temiz bir uzatma (med) işaretine ihtiyacımız vardır . Külâh biçimli vurgunumuz ise tuhaf tabiathıdır . Doktor ilaçlarına fâik bir te'sirle mülayimlik ve hafiflik verdiği için, o işe ba'zen yaramıyor. Dilediğimiz uzatma işareti « k » ya ve « g » ye tecavüz etmeyecektir . Şekli, harf üstüne çekilen yatık (ifki) bir çizgi dir ki, milletler arası transkripsionlarda öteden beri kullanılmaktadır .

Ayn (ع) harfini belli edecek bir işarete de lüzum vardır. Akıldan gelen ma'kule ile mi - silli ma'nasına olan makule v. s. sözler elbetde birbirine bulaştırılmamalıdır . Vâ - Nu B. bir makalesinde bu kazadan kurtulmak için elifli ulümü âliye , 'aynlı 'ulumü 'âliye yolunda takdim merasimiyle müradına ancak ere bil - mişdir. İctihadı Dr. A. B. Cevdet beye, bilmem hangi hak ile, bundan gayri bir yol tuttuğu için « 'ukela » lık isnad ediliyor ; halbuki biricik doğru kestirmeden gidiyor . Yüzü tersine dön - müş apostrofa bu sebeble külfet diye yüksün - memeli. Atalarımız Uygur harflerini kullandıkları « kudatku bilik » zamanında bile 'aynlı harflerin altına bildirik (bildirecek vasıta) olarak küçük 'ayn kafası koymuşlar. Bu zamanın müsteşrikları da Latin harflerinin üzerine o anılan işareti bindirmektedirler. Ümid edelim ki 'ukelalık töhmetine uğramazlar.

Sağırkef. İstanbul hanumu agzından gunnelenmeksizin çıkıyorsa da, bütün ölkemizde ve bütün Türklük 'âleminde hatırı ve gönlü sayılır bir varlıktır . Biraz daha nazikleşmiş küçük kardeşi de Fransada yerleşmiştir . Burunsak (burundan söylenen , nazal) bir « n » dir . Milletler arası transkripsionlarda o harfin üzerine konulan dalgalı, ya'ni beli bükük, bir med belli edilmektedir. Her şeyde garblileşmeğe çalışırken müsteşrikların bile tanıdıkları bir hususiye - timizi inkârdan gelmek, hem milli vicdana karşı saygısızlık, hem de mükemmel alfabe idda'asını cürütecek 'ilmî bir noksanlık olur .

Külâh vurgusu « i » nin üzerine binince, bu - nun beneğini kaldırıyor . Halbuki uzun « i »

dahi olabileceğinden — mesela ifki gibi — uzun « i » nin bildiriği olan nokta başından düşürülmek daha münasib olur .

Bir de ağır veya yeyni (hafif) okunduğuna göre kelimenin ma'nasını değiştirecek ola bilen bir harfin **İcab** ederse ağırlığını belirtmek için altına bir nokta komak usulü de göze alınmağa değer. Çünkü bununla Kaf Kef, ve emsali bir takım üzücü kaygılar ve engeller hepden orta - dad kaldırılmış ve şivemizi inceliği ile eda et - mek kabiliyeti elde edilmiş olur.

Alfabe sormalığında bundan ziyade işi didik - lemeğe hacet yoktur. Alfabemiz zaten medenî arkadaşları arasında en tökellerinden (Kâmile - rinden) dir. Bundan dolayı bunu yapanlara ve yapılmasına sebep olanlara ne kadar minnet et - sek, onları övüp yüceltsek yeridir. Ancak Türk - cenin gerek öz üneltisine gerek medenî ihtiya - cına tamamen elverecek olgunluğa alfabemiz erişdirilmek ister .

İmlayı bundan dolayı güçleşecek zannetmek doğru olamaz. İşaretlerin mecburiyet hasıl ol - madıkça kullanılmaması ve mektep imtihanla - rında eksik konmuş olmalarından ötrü not kırıl - maması usul ittihaz oluna bilir .

İmla ve gramer sormalıklarını gelecek ma - kalemize bırakıyoruz . Şu satırları yazdıktan sonra 27 Eylül Milliyet gazetesinde İ. Necmi beğin alfabemize dair yürüttüğü müdufa'ayı ve üstad Halid Ziya beği 'alakadar eden maba'di gördüm. Alfabemiz koltuk değneği gibi sunulan makalelerle korunmağı değil , ancak dar gelen ayakkabısının genişledilmesini bekliyor. İhtiyata brakılmış x, w, q harflerinden « x » in vazifesi, Dr. A. B. Cevdet beyin « kh » ile ifade etmek istediği eksik « hı » ya tekabül edecekse, ne a'lâ; mes'ele yoktur. Amma bununla eğer Fransızca örnek tutularak « ks » terkibi gösterilecekse, eksik kalsa da olur. « Hı » nin Türkcede mev - cudiyetini bilmemezlikten gelerek ısrar etmek, gün ortasında göz yumup güneşi inkâra benzer. Türkiye Türklerinden gayrisi için bunun var - lığını isbat edecek ayrı ayrı vesika saymağa lüzum görmeyerek Çobanzadenin Türk grame - rini ileri sürerim. Bizde ise ecdadımızla beraber

Türkiyenin her tarafına girmiştir. İstanbula ve Selâniğe de gelmiştir. Aslâ ve kat'â yabancıdır değildir . Velev İstanbul çocuğu olsun , hanım ile hıyar ; mihter ile mih, ların « h » leri arasındaki farkı duymayan kulak , mütehasıs bir doktora bakdırılmağa mühtaedir . O makalede gösterilen keçi gibi bir sözde « k » nın ağır okunması ihtimaline binaen q harfine guyâ hasıl olmuş olan meyil, bana pek acayıp göründü. Bunu keşfeden derin 'ilim ve 'irfanın hayranı

olmakla beraber , yalnız bu sebebdan dolayı « q » ye alfabemiz kapusunun açıldığını iste - mezdim. Ne tuhaf : maddeten mevcut ve aslan Türk bir varlığın « hı » nın kendi ölkesinde hakkı tanınmıyor da bunun gölgesi kadar me - hum bir sebep dolayısı ile ötekine buyurun va - tandas denilmek isteniliyor !

Köse Raif Paşa oğlu

M. Fuat

Tahlil

LA RANÇON DU MACHİNİSME

Bütün cihan derin bir iktisadi , ticari , mali buhran geçiriyor , yahud daha fena bir hale doğru gidiyor . Bu vaz'iyyeti doğuran anayi aramak ve tanımak çok cazibedir. Madame Gina Lambroso bunu aramış ve bulmuş olmak i'timadile bulduğunu Makine hayatının fidy'e'i necatı » 'unvanile bu sene neşr etmiş olduğu kitabında bize gösteriyor :

M. Galoti 2 Eylül 1931 tarihli Vu mecmu'asında kitabı tahlil ediyor . Bunu dilimize çeviriyoruz. Hem mevzu' , hem kitab hakkında bir fikir vermiş olacağız.

Madam (Gina Lambroso) geçen gün kitab - ların en güzelini neşr etti.

Bu kitab iki kısımdan mürekkebirdir. Birinci kısmı, sırf tarihi olmak i'tibarile bu kısmı tak - dir etmekde herkes ittifak edecektir . Fakat ikinci kısım tenkide hasr edilmiş olduğundan her halde 'ayni derece'i hararetden bir takım tas - viblerle i'tirazlara uğrayacağı muhakkaktır .

Makine hayatının tarihi insanların ekserisince hemen hemen mechu'dür. Madam (Lambroso) bize işte bu mechulu öğretmekdedir .

Bu kısmın en maraklı faslı, her halde « On sekizinci 'asırdan evvel niçin makine kullanıl - ması kabul edilmemiştir? » ser levhası altında olan fasl olmak lâzım gelir .

Müellif bu fasılda Eski Mısırlıların, Yunan - ıların ve Romalıların kurunu ulâda ihtira' et - miş oldukları makinelerle Ç'nîlilerin binlerce senelerden beri kullanmakda oldukları aletleri gözden geçirdikten sonra, eski insanların bi -

zim bu günkü kabiliyetlerimizden aşağı kalma - yan bir isti'dad ifade eden bu ma'lûmatlarının neden dolayı büyük sanayi'nin o zaman zuhu - runa sebep olamadığını izah etmektedir.

Meselâ Romalıların en büyük hacmı isti'a - bide gemileri, su ve ziya vasıtasile muhaberatı te'min eden Telğrafları , deniz fenerleri, sıcak hava veya sıcak su ile kalorifer te's'atları, dev - var tiyatro sahneleri vardı ve içlerinden o kadar büyük mühendisler yetişmiş ki bunların na - fı'aya 'a'id eserleri bu gün bile bizleri hayretde bırakacak kadar mükemmeldi; billhassa Roma - ıların Harb makineleri pek karışık şeylerdi .

Eski Yunanlılarla Mısırlılar da (Artesien) kuyuları kazmakda mehareti sahibi idiler . Ku - runu ulâda en yüksek hararet derecelerini istih - sale mahsus furunlar , inbıklar ve Archimède tulumbaları da ma'lûmdur . (Archimède) 'ayni zamanda gemileri su da olduğu gibi karada da